

Pedagogiczne wyzwania wobec zmiany społecznej

Świat umieliśmy kiedyś na wrywki:
— był tak mały, że się mieścił w uścisku dwu rąk,
tak łatwy, że się dawał opisać uśmiechem
tak zwykły, jak w modlitwie echo starych prawd

[...]

Nasz łup wojenny to wiedza o świecie:
— jest tak wielki, że się mieści w uścisku dwu rąk,
tak trudny, że się daje opisać uśmiechem,
tak dziwny, jak w modlitwie echo starych prawd.

Wisława Szymborska: inc.* (*Świat umieliśmy kiedyś
na wrywki...*)

PRACE
NAUKOWE

UNIWERSYTETU
ŚLĄSKIEGO
W KATOWICACH

NR 3003

Beata Ecler-Nocoń, Monika Frania,
Małgorzata Kitlińska-Król

Pedagogiczne wyzwania wobec zmiany społecznej

Redaktor serii: Pedagogika
Katarzyna Krasoń

Recenzent
Wojciech Kojs

Publikacja będzie dostępna — po wyczerpaniu nakładu — w wersji internetowej:

Śląska Biblioteka Cyfrowa
www.sbc.org.pl

Spis treści

Wprowadzenie	7
1. Postęp w biotechnologii oraz medycynie szansą i zagrożeniem współczesnego świata — wybrane aspekty	13
1.1. Inżynieria genetyczna i agrobiotechnologia — możliwości i niebezpieczeństwa	15
1.2. „GENesis” i „Naturalne Geny” jako przykłady inicjatyw edukacyjno-informacyjnych	18
1.3. Medykalizacja życia ludzkiego	20
1.4. Człowiek w biotechnologicznej rzeczywistości — próba podsumowania	23
2. Człowiek w relacji z mediami — wybrane aspekty w kontekście wychowania	29
2.1. Media w kontekście zmiany społecznej	29
2.2. W stronę cywilizacji medialnej	31
2.3. Edukacja czy wychowanie medialne?	36
2.4. Próba podsumowania	39
3. Nowe spojrzenie na płciowość — kilka ujęć i refleksji — w kontekście wychowania	47
3.1. Modele relacji między płciami w kontekście filozofii braku	48
3.2. Próba podsumowania	53
4. Ekologia, energetyka i zmiana społeczna	65
4.1. Czy zastąpić energetykę węglową (klasyczną) odnawialnymi źródłami energii?	65
4.2. Co dalej z energetyką jądrową?	79
4.3. Ekologia „żarówki”	85
5. Pedagog a wielokulturowość — refleksje w kontekście wychowania	97
5.1. Wielokulturowość	98
5.2. Przyszłość wielokulturowości	99
5.3. Edukacja/wychowanie w wielokulturowości	100
5.4. Pedagog w wielokulturowości	101
6. Wyjście z kręgu wartości nową perspektywą czasów czy klątwą współczesności?	119
6.1. Współczesna wyprawa na górę Masłowa	119
6.2. Między ideałem a idolem	122

6.3. Cierpienie i jego sens	127
6.4. Refleksja końcowa, czyli wychowawcza myśl w kontekście mentalnej zmiany . . .	129
Bibliografia	151
Słownik podstawowych pojęć	155
Summary	161
Zusammenfassung	162

Wprowadzenie

Żyjemy w czasach ustawicznych zmian. Fantastyczne wizje przyszłości nabierają coraz bardziej realnego kształtu w teraźniejszości. Media daleko więcej niż ongiś mają wpływ na to, kim jesteśmy, jak spostrzegamy rzeczywistość. Mniej ważna jest prawda, cenniejsza i bardziej pożądana jest kreacja. Celebryci zastępują obraz ideałów (bohaterów, poświadczonych wzorców), a sposób ich życia stanowi treść marzeń przeciętnego człowieka, przedmiot jego tęsknot. Początek istnienia i jego koniec traci swoje *sacrum* i staje się przestrzenią coraz bardziej agresywnej ingerencji, dla której nie ma — jak się wydaje — granic. Środki farmakologiczne coraz częściej zastępują ciężką pracę, której kiedyś rezultatem miał być rozwój ludzkiej woli. Wspaniała sylwetka, dobre samopoczucie, radość życia, poczucie szczęścia, czyli to, co niegdyś ludzie osiągnęli w trudzie pracy nad sobą, teraz „załatwia” codziennie zażywany specyfik. Doniosłość starości i jej mądrościowe atrybuty wypierane są przez wizję wiecznej młodości. Nie cieszy się szacunkiem obraz czcigodnego, zmarszczkami poorażnego czoła. Jest to obraz co najwyżej godny politowania. Natomiast na uwagę zasługuje zwykle młodzieńcza energia, nawet jeśli jest tylko w bardzo maskującym przebraniu. Świat konsumpcji atakuje z każdego supermarketu, niszczy ludzką wrażliwość na przymioty duchowe. Więcej, staje się fundamentem nowego etosu: etosu posiadacza — najcenniejszych marek, sprzętu najnowszej generacji.

Na dodatek wszystko zmienia się w takim tempie, że nie jesteśmy w stanie ogarnąć myślą rozmiaru tych zmian. Tam, gdzie wypracujemy rozumienie jakiejś sytuacji, za chwilę okazuje się, że czas na nową transformację postrzegania. Z tej wielości wynika zasadnicza trudność w wypracowaniu stosunku do danej przestrzeni rzeczywistości. Zwykle, jeśli ukazują się dwa rozwiązania, człowiek odbiera to jako swoisty dramat, ale jeśli przesłanek do rozwiązania jest o wiele więcej, wybór jednego zdaje się prawie niemożliwy. Owa wielość ów wybór komplikuje, niemniej prawie zawsze wybór jest konieczny. Niewdzięczne zadanie czeka pedagoga. Pedagoga, który ma wspierać rozwój młodego człowieka. Trudność zadania wynika z tego, że kiedy sam pedagog nie potrafi jeszcze objąć wszystkich aspektów przeobrażenia, już powinien wspierać swoich wychowanków w ogarnianiu owych metamorfoz.

Książka ta ma stać się przyczynkiem do pedagogicznej refleksji. Kierowana jest w sposób szczególny do nauczycieli i studentów pedagogiki — przyszłych adeptów nauk o wychowaniu. Pomysł napisania monografii skupiającej się na zmianach społecznych i tym, co z tych zmian wynika dla wychowania dzieci i młodzieży, był rezultatem szczególnie żywych dyskusji prowadzonych na zajęciach ze studentami. To studenci w toku odkrywania złożoności i tempa zmian komunikowali potrzebę rozmów o ich przejawach i konsekwencjach. Zauważali, że zmiany tworzą nowe i nieznane środowisko rozwoju młodego pokolenia. Nieznane środowisko nie tylko z perspektywy dziecka, ale także rodzica i wychowawcy. Zatem istotny, z ich punktu widzenia, byłby namysł w toku kształcenia akademickiego nad istotą zmian i ich pedagogicznymi implikacjami.

Zadaniem niniejszego opracowania nie jest przedstawienie gotowych rozwiązań w zakresie żadnego z poruszanych tematów. Celem książki jest raczej sprowokowanie pedagogów do myślenia o różnych przejawach transformacji, pokazanie jej złożoności. Pośrednio ma służyć uświadomieniu, że — jak pisze Francis Fukuyama — „[...] nie musimy, pod fałszywym sztandarem wolności, przyjmować żadnego z tych przyszłych światów [...]. Nie musimy postrzegać siebie jako niewolników nieuchronnego postępu technicznego, jeśli postęp ten nie służy ludzkim celom. Prawdziwa wolność oznacza wolność społeczności do chronienia tych wartości, które uważają za najważniejsze”¹.

Książka porusza sześć rozmaitych obszarów tematycznych, dotyczących różnorodnych sfer istnienia człowieka w rzeczywistości. Chodzi tu o świat mediów, nowe konteksty relacji między osobami różnej płci, wielokulturowość w odniesieniu do patriotyzmu, problemy energetyczne, biotechnologiczne i takie, które związane są z przeobrażeniami w sferze wartości. Każdy z rozdziałów prezentuje opisywaną tematykę w nieco odmienny sposób. Najbardziej odróżnialny w swej wymowie jest rozdział ostatni pt. *Wyjście z kręgu wartości nową perspektywą czasów czy kłatwą współczesności?* Prezentowane w nim metafory, całościowe omówienia, wyjątki myśli, a nawet piosenek z kręgu kultury popularnej mają za zadanie pokazać współczesną różnorodność spojrzenia na wartości, a także poruszyć czytelnika i zmusić do głębokiej refleksji. Wszak etyczna kondycja społeczeństwa wiele mówi o kondycji człowieka w ogóle, pośrednio o kondycji pedagogiki.

Jakkolwiek w każdym ze wspomnianych obszarów pokazana jest zmiana i jej przejawy, a także wątpliwości wychowawcze będące implikacją owej zmiany. Dla pedagoga — naszym zdaniem — istotne jest pytanie: „jak wspierać rozwój?”, zatem rozważania zmiernają ku refleksji w tym właśnie kierunku. Pomocne w owej refleksji mają być pytania zamieszczone na końcu każdego rozdziału (*Warto przemyśleć*) i wskazówki literaturowe (*Warto przeczytać*), a także *Teksty*

¹ F. FUKUYAMA: *Koniec człowieka. Konsekwencje rewolucji biotechnologicznej*. Przeł. B. PIETRZYK. Kraków 2005, s. 286.

i konteksty, których celem jest dodatkowa inspiracja do refleksji. Tak pomyślana struktura rozdziałów ma być inklinacją do dalszych, samodzielnych poszukiwań czytelnika, którym będzie przyświecała pedagogiczna odpowiedzialność, by być wolnym od przyjmowania gotowych rozwiązań dyktowanych różnymi czynnikami, szukać we wszystkim prawdy i takiej postawy uczyć młodych ludzi.

Zamysł napisania książki narodził się przed dwoma laty. W czasie przygotowania kolejnych rozdziałów otrzymałyśmy szczególną pomoc naukową trojga ludzi, dwu pracowników naukowych i jednej studentki. Każda z tych osób była niezwykle zaangażowana w swoje zagadnienie i dostarczyła nam wiele gotowego materiału. Tym trzem autorom — dr. inż. Adrianowi Noconiowi, dr. Mateuszowi Klimkowi i Anicie Orlak, jesteśmy winne szczególną wdzięczność. Z uwagi na rozmiar ich pracy prezentujemy opracowane przez nich zagadnienia w dwu przypadkach w całości (Adrian Nocoń: *Ekologia, energetyka i zmiana społeczna*; Mateusz Klimek: *Zjawisko chuligaństwa stadionowego w obliczu zmian społecznych i jego konsekwencje dla wychowania*) i w jednym w części (Anita Orlak: *Macierzyństwo w oczach niektórych feministek*). Autorzy ci doskonale zrozumieli istotę naszego przedsięwzięcia, którą wyraża się w myśli wypowiedzianej przez Alberta Einsteina: „Polepszenie warunków panujących na świecie nie zależy bezpośrednio od wiedzy naukowej, lecz od wprowadzenia w życie odwiecznych ideałów ludzkości”.

*Beata Ecler-Nocoń,
Monika Frania,
Małgorzata Kitlińska-Król*

Beata Ecler-Nocoń,
Monika Frania,
Małgorzata Kitlińska-Król

Pedagogical challenges in view of a social change

Summary

The book touches upon six different thematic areas concerning various spheres of a human being in reality. What is at issue is the world of the media, new contexts of the relationships between the representatives of both sexes, multiculturalism, energetic and biotechnological problems, as well as the ones connected with transformations within the scope of values. Each of the areas mentioned shows changes and their manifestations, as well as educational doubts being an implication of the changes in question. A common denominator when describing the areas is pointing to the multiplicity and complexity of the data construing them, and, in consequence, appearing solutions. What is important for a pedagogue, however, according to the authors, is the question on “how to support development”, meaning that the considerations terminate at reflection going in this direction. What is helpful in this reflection is questions included at the end of each chapter (*It is worth thinking about*) and literature hints (*It is worth reading*), as well as texts and contexts whose aim is an extra inspiration for deliberations.

The book is addressed especially at pedagogy students — would be graduates of the education sciences. Its aim is not to present the main solutions in any subject-matter, but prepare pedagogues for thinking about various manifestations of a change. The publication is to be an inclination for further individual researches accompanied by a pedagogic responsibility of an educator in order to be free from accepting ready-made solutions.

Beata Ecler-Nocoń,
Monika Frania,
Małgorzata Kitlińska-Król

Pädagogische Herausforderungen einer sozialen Änderung gegenüber

Zusammenfassung

Das Buch handelt über sechs Themen, die verschiedene Bereiche der menschlichen Existenz betreffen. Es sind: Medienwelt, neue Kontexte der Wechselwirkung zwischen den Vertretern beiderlei Geschlechts, Multikulturalität, energetische und biotechnologische Probleme, die mit der Verwandlung des Wertesystems verbundenen Probleme. In jedem von den genannten Bereichen werden die in ihnen stattgefundenen Änderungen und deren Anzeichen gezeigt, als auch die in Folge der Änderungen erhobenen pädagogischen Einwände besprochen. Ein gemeinsamer Nenner bei Darstellung der Themen war, auf die ganze Vielzahl und Komplexität der Probleme aber auch der eventuellen Lösungen hinzuweisen.

Die Verfasserinnen sind der Meinung, dass sich Pädagogen vor allem die Frage beantworten müssen: „Wie die Entwicklung unterstützt werden sollte?“, deshalb konzentrieren sie sich in ihren Betrachtungen auf das Thema. Bei den Betrachtungen können die am Ende jedes Kapitels gestellten Fragen (*Es ist bedenkenswert*) und empfohlene Lektüre (*Es ist lesenswert*) behilflich sein.

Das Buch ist besonders an Pädagogikstudenten, als künftige Adepten der pädagogischen Wissenschaften gerichtet. Es bezweckt nicht, fertige Lösungen in jedem Bereich anzuführen, sondern die Lehrer anspornen, sich verschiedene Anzeichen der Änderungen zu überlegen. Es sollte ihnen auch Impulse zu weiteren selbständigen Forschungen geben, denen pädagogische Verantwortung des Lehrers vorschweben wird.

